

A 30 éves kor alatti gyermekvállalás ösztönzésének szükségessége

Betekintő

A 2000-es évek legelejéhez képest négy évvel nőtt hazánkban a nők átlagéletkora első gyermekük születésekor. Ugyan a 2010-es években ebből a négy évből alig egy évnyi volt az átlagéletkor emelkedése, összességében két évtized leforgása alatt az első gyermek vállalásának életkora a nők húszas éveinek közepéről áttolódott ezen évek legvégére, különösen az egyre nagyobb létszámú magasabb iskolázottságú nők esetében. Mindeközben a biológiai törvényszerűségek nem változtak, a nők legtermékenyebb időszaka továbbra is a húszas évek elejére tehető. 2022-től a hazai családpolitika egyik fókuszpontja a fiatalabb korban történő gyermekvállalás ösztönzése lett annak érdekében, hogy a családokban nagyobb eséllyel szülessenek meg később a testvérek, ezzel növelve a családokon belüli és ezáltal az országos gyermekszámot is. 2023-tól több családtámogatás is a 30 év alatti fiatalok gyermekvállalási hajlandóságának növelését szolgálja, amivel a KINCS felmérései alapján a magyarok nagy többsége egyetért.

Bevezetés

A 30 alatti fiatalok gyermekvállalási magatartásának vizsgálata több nézőpontból is fontos kutatási témája a demográfusoknak ugyanúgy, mint a termékenységgel foglalkozó egészségügyi szakembereknek. Messze a teljesség igénye nélkül néhány olyan tudományos megállapításra hívjuk fel a figyelmet, amelyek rávilágítanak a fiatalkori gyermekvállalás jelentőségére.

Wolfgang Lutz és szerzőtársai (2003) tanulmányukban több európai ország példáján keresztül mutatják be, hogy a termékenység elhalasztása milyen jövőbeli lefelé irányuló nyomást gyakorol a megfigyelt születések tekintetében, a testvérek számának alakulásában. Előrejelzéseik szerint a gyermekvállalás időpontjának elhalasztása jelentős befolyással bír az európai népesség korszerkezetére. Modellelésük szerint amennyiben folytatódik és folyamatos marad a gyermekvállalási életkor kitolódása, úgy a 2010-es évhez képest, amikor négy aktív korú polgárra jutott egy 65 év feletti Európában, 2065-re ennek hatására két időskorút fog eltartani egy aktív korú az „öreg kontinensen” (Lutz et al., 2003).

A világhírű magyar demográfus, Demény Pál arra hívja fel a figyelmet, hogy egy adott év teljes termékenységi arányszáma nem méri megbízhatóan a hosszú távú termékenységet, hiszen a szülőknek jelentős mozgásterük van abban, hogy gyermekeik születését időben előbbre hozzák vagy későbbre halasszák anélkül, hogy ez az általuk kívánt végső gyermekszámot megváltoztatná. Ezért azt javasolja, hogy a pronatalista politikák inkább az élethosszra vonatkozó teljes gyermekszámot próbálják meg befolyásolni és ne a születési arányszám átmeneti emelkedését (Demény, 2016).

Kapitány Balázs (2022) tanulmányában kifejti, hogy az első gyermek vállalásának életszakasza nemcsak kitolódott, hanem meg is nyúlt a rendszerváltás éveitől kezdve, amikor az első gyermekek kétharmada a nők 18-24 év közötti életkorában születtek meg, a 2010-es években pedig már 23-35 éves kor között. Az elmúlt évek születési statisztikáinak alakulásában szerinte nem a kései gyermekvállalás jelentőségének növekedése, hanem a korai gyermekvállalás jelentőségének csökkenése áll. Általánosságban igaz, hogy ha korábban szü-

letnek meg az első gyermekek, akkor az adott kohorsz termékenysége magasabb lesz, de a kizárólagos direkt oksági hatást elveti arra hivatkozva, hogy az oksági viszonyok ennél összetettebbek lehetnek: ha ugyanis tovább növekszik a végképp gyermektelenek aránya, illetve jellemzővé válik, hogy akár igen korai első gyermekvállalást nem követi második gyermek, akkor önmagában a gyermekvállalás kitolódásának megállítása nem eredményezi a befejezett termékenység növekedését. Ezzel szemben Kohler és szerzőtársai (2001) kimutatták, hogy egy évnyi halasztás 3 százalékkal csökkenti a befejezett termékenységet. Ezt támasztják alá a termékenységgel kapcsolatos orvosi kutatások is, amelyek azt bizonyítják, hogy harminc éves kor felett, különösen a 30-as évek második felétől exponenciálisan csökken a teherbe esés esélye. A nők legtermékenyebb időszaka a 20-24 év közötti életkor, de 35 éves kortól a spontán fogamzás valószínűsége már csak 50 százalék. A meddőség előfordulási valószínűsége 30 éves kor alatt még a 10 százalékot sem éri el, de 40 éves korra már háromból egy esetben egészen biztosan előfordul. A férfiak termékenységi időablaka 43 éves koruk körül kezd el zárulni (Császár-Nagy, 2021: (49-50)).

30 év alatti gyermekvállalást jellemző folyamatok

Magyarországon évtizedek óta csökken a gyermekvállalási korban lévő 15-49 éves női korosztály létszáma és ezen belül a 20 és 30 év közötti nők száma még meredekebb esést mutat. 2000 óta több, mint 361 ezer fővel (14,3%-kal) csökkent a szülőképes korú nők létszáma, ehhez képest a 20-30 év közötti nők létszáma még nagyobb mértékben: közel 255 ezer fővel (29,7%-kal).

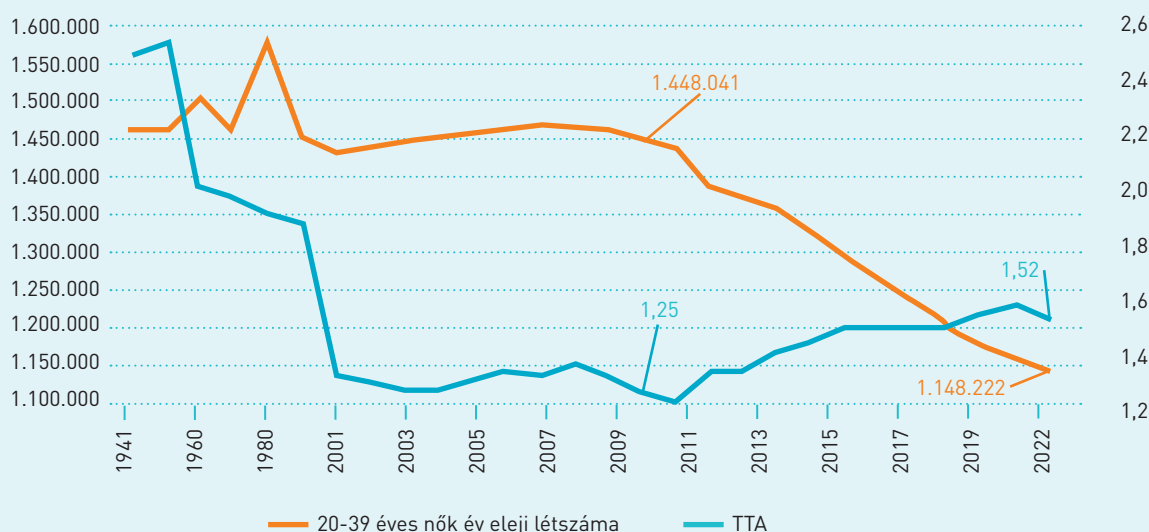
2010-hez képest éppen a 18-24 éves nők száma csökkent a legnagyobb mértékben, 22 százalékkal, miközben a gyermekvállalás szempontjából már sokkal rizikósabb korosztályba tartozó 40-49 évesek létszáma pontosan ugyanennyivel nőtt. A harmincas korosztályban hasonló mértékű, 23 százalékos volt a létszám veszteség.

Hosszabb távon vizsgálva a szülőképes női kohorsz

A nők legtermékenyebb időszaka tehát 20-24 éves korukra tehető, ezzel a KINCS termékenység-tudatosság kutatása (Vesztergom et al., 2021) eredményei szerint a 35 év alatti fiatal felnőtteknek csak a fele van tisztában. Az ideális női életkort, ami a legmegfelelőbb a gyermekvállalásra a nagy többség, 86 százalék a 30. életév betöltése előtti húszas évek időszakára teszi, a gyermekeknek mégis csak kevesebb, mint fele születik meg ebben az életkorban Magyarországon. Azzal kapcsolatban, hogy melyik életkortól csökken nagymértékben a nők fertilitása, a válaszadó fiataloknak mindössze hatoda (16%) tudta a jó választ, azaz hogy már 35 éves kor felett. A többség ennél sokkal későbbre teszi a meddőségi problémák elfordulásának esélyét, 81 százalék szerint ez csak a 40 év felettiek érintheti. Ezzel párhuzamosan a lombikprogramok sikerességét jóval a tényleges fölé becsülik a fiatal magyar felnőttek, csak negyedük van tisztában azzal, hogy mindössze 20-29% közé tehető az ilyen eljárások eredményessége. A késői gyermekvállalás, a halasztás okai között a fentiek értelmében minden bizonynyal a termékenység-tudatossági ismeretek igen alacsony szintje is közrejátszik.

létszámának változását és a termékenységi trendeket jól látható, hogy a 80-as évektől az ezredfordulóig nagyjából párhuzamosan mozgott a két mutató, azaz egyszerre csökkent a szülőképes korú nők létszáma és a termékenységi ráta is, a 2000-es évek baloldali kormányzása alatt éppen ellentétes mozgások láthatók, azaz nőtt a szülőképes korú nők száma, miközben csökkent, sőt az évtized végére mélypontra került a gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenységi arányszám (TTA), 2010 után pedig a termékenységi ráta jelentős, Európában legnagyobb mértékű növekedése azt jelzi, hogy ebben az évtizedben sokkal kevesebb nő adott életet arányaiban sokkal több gyermeknek, a két mutató tehát éppen fordított irányba mozgott, mint a 2000-2010 közötti időszakban.

1. ábra: Termékenység és gyermekvállalási korban lévő nők létszáma 1941-2022 között, Forrás: KSH

1990-hez, a rendszerváltás időszakához képest a nők átlagos életkora első gyermekük és általában a gyermekük születéskor jelentősen nőtt (6,08 illetve 4,8 évvel). Az átlagéletkor legnagyobb arányú növekedése a 2000-es évek balliberális kormányai alatt következett be, éppen abban az időszakban, amikor a 70-es években született Ratkó-unokák még nagy számban tudtak volna szülni. Sajnálatos módon ezen korszak végére történelmi mélypontra került a teljes termékenységi arányszám, a gyermekvállalási kedv. Ez a nyolc év demográfiai szempontból elvesztegetett éveknek tekinthető, hiszen ha akkor tényleges támogatást kaptak volna a gyermeket vállaló fiatal párok, akkor ma jóval nagyobb létszámú fiatal felnőttkorba lépő korosztályra lehetne építeni a családalapítást támogató politikát.

1. táblázat: A nők átlagéletkora a gyermekük és az első gyermekük születésekor, 1980-2021, Forrás: KSH

Év	A nők átlagos kora az első gyermek születésekor	A nők átlagos kora a gyermek születésekor
1980	22,86	24,95
1990	22,99	25,67
2001	25,33	27,35
2011	28,34	30,03
2021	29,08	30,47

Fontos megjegyezni, hogy a nők mellett a férfiak esetében is tolódott a gyermekvállalás időpontja, bár a kitolódás tempója a 2010-es évek során jelentősen lassult. A rendszerváltás időszakában még átlagosan 29 éves korában született gyermeke egy férfinak, 2013-ban már 34 évesen, ami 2021-re sem érte el a 35 évet, 34,3 évre változott.

Az összes magyarországi szülés kevesebb, mint fele, 47,7 százaléka történt 2010-ben 30 éves kor alatti édesanyjától, ennek aránya két százalékponttal tovább csökkent 2022-re, 45,7 százalékra. Miközben a 35 év feletti korosztályban nőtt a szülések aránya, a húszas évek gyermekvállalásai egyre kisebb súllyal szerepelnek a születési statisztikákban. Ez fokozottan érvényes az első gyermekek vállalására, hiszen 2010-ben még az első gyermekek 60 százalékának volt 30 év alatti az édesanyja, 2021-ben már csak 56 százalékának.

2. táblázat: Első gyermekek száma és aránya anyai korosztályos bontásban 2010-2021 - Forrás: KSH

	30 évesnél fiatalabb első gyermekét szülő anyák gyermekeinek száma	Első gyermekét szülő 15-49 éves anyák gyermekeinek száma	30 évesnél fiatalabb első gyermeket vállaló anyák aránya (%)
2010	25 719	42 707	60,20
2015	25 178	42 626	59,10
2021	23 805	42 493	56,02

3. táblázat: Elsőszülöttek aránya az anya korcsoportja alapján 2000-2021, Forrás: KSH

	Az anya korcsoportja (%)						
	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45 - 49
2000	13,4	38,0	35,6	10,5	2,2	0,3	0,02
2010	9,1	17,3	33,6	30,3	8,6	1,0	0,03
2021	8,0	15,5	32,4	28,5	12,1	3,4	0,2

Az oktatási expanzió, a tanulással töltött időszak, az ún „pink education” jelenség (Németh, 2022) jelentősen kitolja a gyermekvállalás időspontját, miközben az elsőszülött gyermekek között 2000-hez képest megduplázódott azon csecsemők száma, akiknek felsőfokú végzettségű az édesanyja

(2000-ben még az elsőszülött gyermekek 17%-nak, 2020-ban pedig már 36%-nak volt felsőfokú végzettségű az édesanyja). A felsőfokú végzettségű szülők átlagéletkora a nők esetében három, a férfiaknál két évvel magasabb az országos átlagnál.

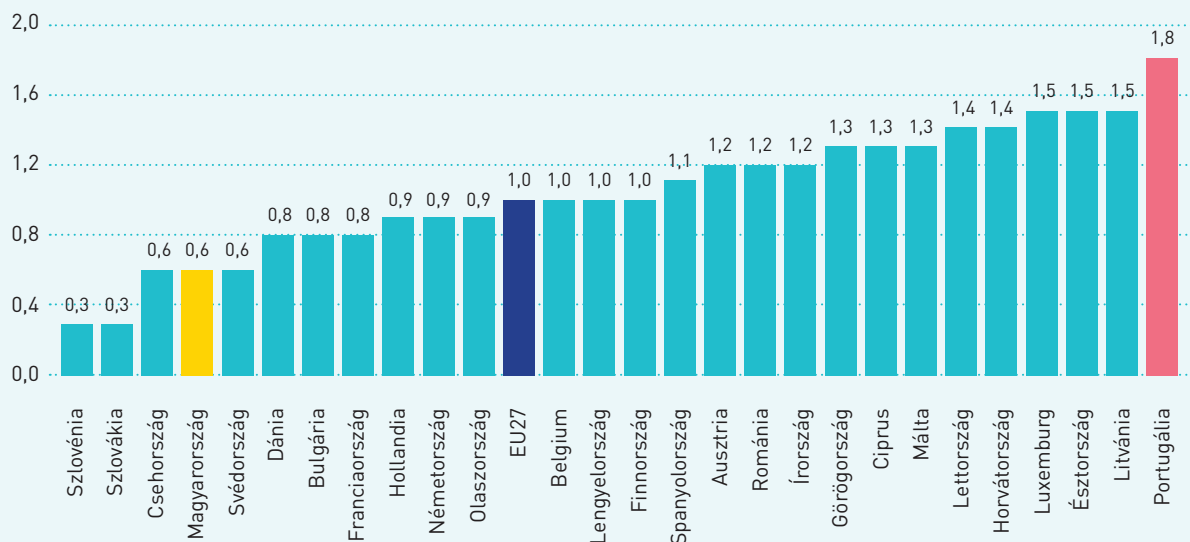
4. táblázat: Az anya és az apa átlagos életkora az első gyermek születésekor a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2010-2020, Forrás: KSH

Legmagasabb iskolai végzettség	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anya											
Legfeljebb 8 osztály	21,17	21,16	21,17	20,98	21,03	20,89	21,15	21,09	21,03	21,31	21,11
Szakmunkásképző, szakiskola	27,34	27,33	27,20	26,99	26,80	26,82	26,68	26,97	26,88	26,92	26,87
Középiskola	28,64	28,82	28,84	28,83	28,83	28,94	28,84	28,83	29,07	28,97	28,92
Felsőfokú iskola	30,87	31,14	31,28	31,47	31,68	31,84	31,90	31,91	32,00	32,02	32,01
Összesen	28,23	28,34	28,29	28,23	28,27	28,44	28,42	28,61	28,75	28,86	28,92
Apa											
Legfeljebb 8 osztály	26,63	26,62	26,42	26,51	26,31	26,24	26,64	26,52	26,37	26,51	26,65
Szakmunkásképző, szakiskola	31,12	31,40	31,34	31,12	31,02	31,12	30,93	31,14	31,09	31,22	31,02
Középiskola	32,22	32,47	32,53	32,71	32,73	32,84	32,80	32,77	32,94	32,76	32,58
Felsőfokú iskola	33,69	33,96	34,12	34,39	34,63	34,80	34,86	34,95	34,96	35,01	34,86
Összesen	32,15	32,33	32,34	32,46	32,50	32,66	32,68	32,82	32,89	32,94	32,93

Európai összehasonlításban Magyarország azon országok közé tartozik, ahol az elmúlt évtizedben kisebb mértékben tolódott ki a gyermekvállalás időpontja. Nálunk a nők 2020-ban átlagosan 7 hónappal később születték az első gyermeküket, mint 2010-ben. Ehhez képest Portugáliában ebben

az időszakban több, mint két évvel későbbre tehető ez az időpont, miközben Szlovákiában és Szlovéniában a miénknél kedvezőbbek az adatok. A nők átlagos szüléskori életkorának kitolódása tekintetében Európában a 2010-es években a jobban teljesítő országok közé tartoztunk.

2. ábra: Az anya átlagéletkorának változása a gyermekvállaláskor az EU27 tagországokban 2010-2020 között (év)
 Forrás: Eurostat, KINCS szerkesztés

Az európai adatok rávilágítanak, hogy erős összefüggés van a 30 éves kor alatti női korosztály létszámának alakulása és a 30 éves kor alatt történő első gyermekvállalás aránya között. Azon országokban, ahol az évtized során nőtt a 18-30 éves női korosztály létszáma, ott ezzel együtt emelkedett a első gyermeküket vállaló nők között a 30 alattiak részaránya, miközben fordított esetben ezzel ellentétes folyamatok láthatók. Dániában

például 2010 és 2020 között 17 százalékkal nőtt a 18-30 éves nők létszáma, ezzel párhuzamosan 2 százalékponttal nőtt az elsőgyermekesek között a 30 alatti anyák aránya, miközben Magyarországon nagyjából ugyanennyivel csökkent a 18-30 közötti nők létszáma és 4 százalékponttal csökkent a részarányuk az első gyermeküket vállaló nők között.

A 30 éves kor alatti gyermekvállalás támogatásának megítélése

Az ismert kutatások és tendenciák ismeretében kétségtelen tény, hogy nagy szükség lenne arra, hogy a magyar fiatalok lehetőleg még a húszas éveik során merjenek és tudjanak családot alapítani és gyermeket vállalni. Ezen kormányzati célkitűzés társadalmi támogatása magas, ahogy erre a KINCS ezen lap oldalain bemutatásra kerülő 2022 nyári kutatása is rávilágít.

2022. júliusában egy országos reprezentatív adatfelvétel során telefonos kérdőíves (CATI) módszerrel, 1000 fő megkérdezésével megvizsgáltuk az emberek véleményét a 30 év alatti gyermekvállalás körülményeiről és támogatottságáról. A minta reprezentatív volt a 18 évnél idősebb magyar lakosságra nem, életkor, településtípus, valamint

iskolai végzettség szerint. A felmérésből kiderült, hogy a magyarok túlnyomó többsége szerint 30 éves kor alatt a legideálisabb családot alapítani: míg a nők esetében tízből nyolcan (80%) gondolták így, addig a férfiak esetében a válaszadók kétharmada (65%) volt ezen a véleményen. A válaszadók közel fele gondolta azt, hogy 26-30 éves kor között a legideálisabb az első gyermeket vállalni nőként (47%) és férfiként (49%) egyaránt. Minden harmadik válaszadó (35%) szerint 25 éves kor alatt legjobb az első gyermeket vállalnia egy nőnek, míg ugyanez az arány a férfiak esetében 17%.

A 30 éves kor előtti gyermekvállalást nehezítő lehetséges körülmények közül legnagyobb arányban (64%) a saját lakás hiányát jelölték meg az

emberek, az anyagi nehézségeket pedig a második legmeghatározóbb tényezőnek tekintették (62%). A 18-29 évesek 82%-a egyetértett azzal az állítással, hogy a gyermekvállalást akadályozzák az anyagi nehézségek. A gyermekesek sokkal kisebb arányban (58%) vélekednek így, mint a gyermektelenek (72%). A tanulók 89%-a, míg a 18-29 évesek 77%-a jelölte meg a saját lakás hiányát a gyermekvállalás akadályaként, tízből hét gyermektelen értett egyet a kijelentéssel.

Az emberek több, mint fele (53%) szerint a stabil párkapcsolatok hiánya miatt manapság kevesebb 30 év alatti vállal gyermeket, mint korábban. Tízből hét tanuló, valamint tízből hat felsőfokú végzettségű és budapesti szerint a fiatalok nem találnak megfelelő párt a családalapításhoz és ez akadályozza a gyermekvállalást.

A 30 év alattiak közül tízből négyen úgy gondolták, hogy a fiatalok azért nem vállalnak gyermeket, mert még nincsenek felkészülve a szülői feladatokra, úgy érzik, hogy van még rá idejük. Ugyanezen korosztályba tartozók fele szerint a tanulmányok nem teszik lehetővé a családalapítást. Az emberek harmada szerint a 30 év alatti fiatalok gyermekvállalási hajlandóságát akadályozza, hogy nem akarnak felnőtté válni és egyötödük szerint nem is akarnak ebben a korban még gyermeket, ezt a nézetet a tanulóknak még nagyobb része, harmada osztotta.

A magyarok háromnegyede (75%-a) szerint szükséges külön támogatni a 30 év alatti fiatalokat abban, hogy a gyermekvállalási terveiket előbbre hozzák. A házasok (79%) és a gyermekesek nagyobb arányban értettek egyet az állítással (78%), mint a gyermektelenek (69%).

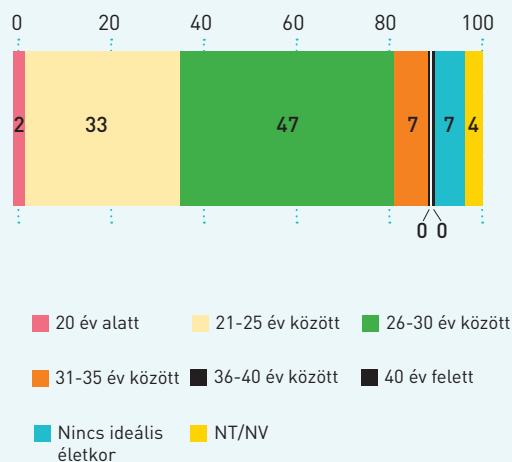
A családalapítás ideális életkora

A válaszadóktól megkérdeztük, hogy szerintük mi a megfelelő életkor a családalapításhoz a nők és férfiak esetében. Az emberek túlnyomó többsége szerint mindkét nemnél 30 év alatt a legideálisabb családot alapítani: míg a nők esetében tízből 8-an (80%) gondolják így, addig a férfiak esetében a válaszadók kétharmada (65%) van ezen a véleményen. A megkérdezettek közül többen gondolták úgy, hogy a nőknél a fiatalabb életkor ideálisabb a családalapításra, mint a férfiaknál. Minden harmadik válaszadó (35%) szerint 25 éves kor alatt legjobb az első gyermeket vállalnia egy nőnek, míg ugyanez az arány a férfiak eseté-

ben 17%. Csupán 7% gondolja úgy, hogy a nőknél a 31-35 éves kor közötti időszak a legmegfelelőbb, míg a férfiaknál ugyanez az arány 20%.

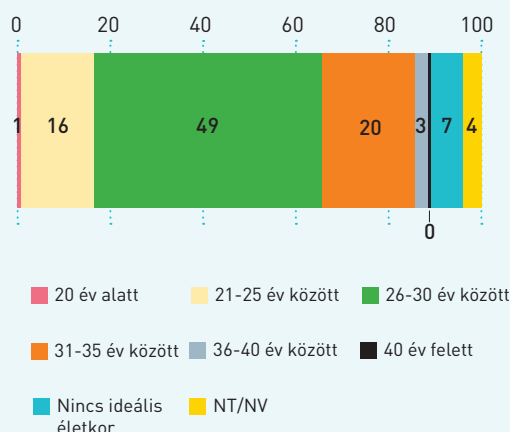
3. ábra: Ön szerint hány éves korban a legjobb családot alapítani egy nőnek (az első gyermeket vállalni)?

(N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

Általánosságban elmondható, hogy minden demográfiai csoportban az emberek legalább egyötöde egyetértett azzal a kijelentéssel, hogy a 21-30 év között ideális a családalapítás a nőknél. Nagyobb eltérések figyelhetők meg ugyanakkor a férfiak ideális családalapítási életkorát illetően. A nők 59%-a gondolta esetükben legmegfelelőbbnek a 21-30 éves kor közötti időszakot a családalapításra, szemben a férfiak 72%-os arányával. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál kevésbé gondolta, hogy huszoneves korban a legmegfelelőbb a gyermekvállalás a férfiaknál: az alpfokú végzettségűek 71%-a, a felsőfokú végzettségűek 60%-a vélekedett így. Családi állapot szerint is számottevő eltéréseket tapasztalhatunk: míg az élettársi kapcsolatban élők és házasok körében a 21-30 év közötti választékat a megkérdezettek 72%-a, valamint 69%-a választotta, addig lényegesen alacsonyabbak az arányok az egyedülállók (61%), elváltak (59%) és özvegyek (55%) esetében. Minden vizsgált demográfiai csoportot figyelembe véve a tanulók mondták a leginkább azt (89%), hogy mindkét nem esetében 21-30 éves kor között a legmegfelelőbb családot alapítani.

4. ábra: Ön szerint hány éves korban a legjobb családot alapítani egy férfinak (az első gyermeket vállalni)?
(N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

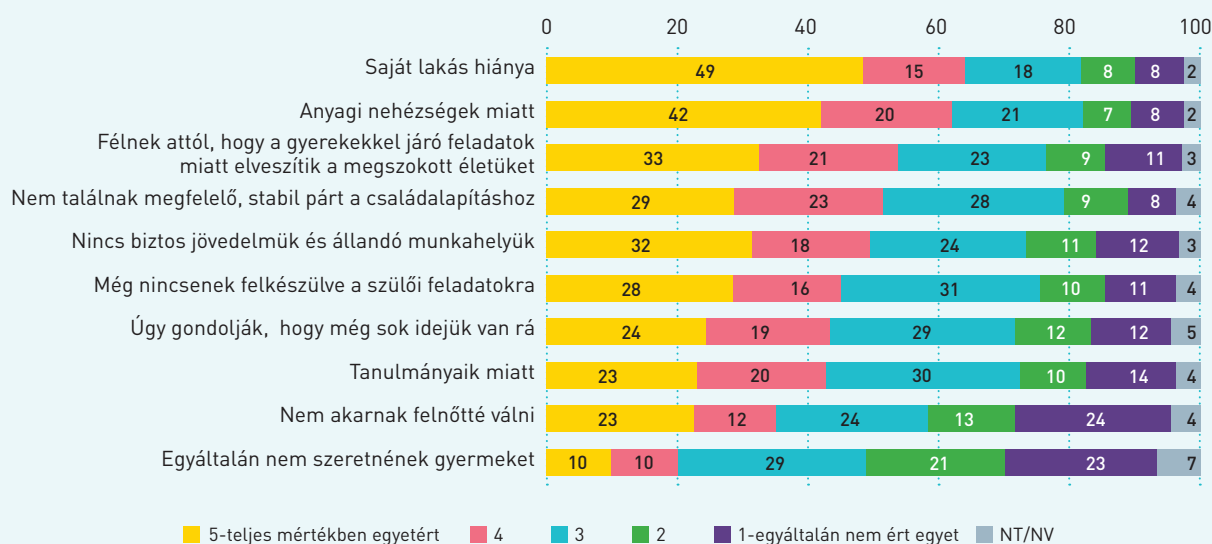
A 30 év alattiak gyermekvállalásának akadályai

Az embereket arról is megkérdeztük, hogy szerintük milyen okok miatt vállal manapság kevesebb fiatal 30 éves kora előtt gyermeket. Legnagyobb arányban (64%) a saját lakás hiányát jelölték meg, az anyagi nehézségeket pedig a második legmeghatározóbb tényezőnek tekintették (62%).

A megkérdezettek több mint fele a megszokott életvitel felborulásával (53%), a stabil párcapcsolat hiányával (52%), valamint a biztos munkahely és állandó jövedelem hiányával (50%) is összefüggésbe hozta a családalapítás halasztását. A válaszadók 45%-a szerint a fiatalok még nincsenek felkészülve a szülői feladatokra, és 43% ért egyet azzal, hogy a fiatalok úgy gondolják, még sok idejük van a gyermekvállalásra, illetve a tanulmányaik miatt halasztják azt. A megkérdezettek több mint egyharmadának (35%) az volt a véleménye, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni, míg ötödük (20%) úgy ítélte meg, hogy egyáltalán nem szeretnének gyereket.

A nők 69%-a mondta a gyermekvállalás akadályának a saját lakás hiányát, szemben a férfiak 59%-ával. Életkor szerint leginkább a 18-29 évesek jelölték meg okként a saját otthon hiányát (77%), míg az 50-65 évesek a legkevésbé (60%). A gyermekesek 61%-a értett egyet ezzel az állítással, a gyermekteleneknek pedig a 70%-a. Megemlítendő, hogy az egyedülállók sokkal nagyobb arányban tekintették fontos tényezőnek a saját otthont, mint a házasok: az előbbiek 73%-a, az utóbbiak 60%-a. Legnagyobb arányban a tanulók (89%), a 18-29 évesek (77%), a megyei jogú városban, megyeszékhelyen élők, a 65 év felettiek és az egyedülállók (73%) értettek egyet azzal, hogy a gyermekvállaláshoz a saját otthon nagyon fontos.

5. ábra: Ön szerint miért vállal manapság kevesebb fiatal 30 éves kora előtt gyermeket, mint évtizedekkel ezelőtt?
(N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

Minél idősebb valaki, annál kisebb a valószínűsége, hogy egyetértett azzal az állítással, hogy a gyermekvállalás akadálya az anyagi nehézség. Míg a 18-29 évesek 82%-a azonosult a kijelentéssel, addig a 65 év felettieknek mindössze 58%-a. Ez azzal állhat összefüggésben, hogy az idősebbek élettapasztalata azt mondatja, hogy az anyagiak szerepe relatív, hosszú évek távlatából nem ez játszotta náluk a meghatározó szerepet, amikor gyermeket vállaltak. A gyermekesek is sokkal kisebb arányban (58%) vélekednek úgy, hogy az anyagiak jelentős akadályozó tényezők lennének, mint a gyermektelenek (72%) és az egyedülállók (75%). A kisgyermeket nevelők esetében ugyanakkor felértékelődött az anyagiak szerepe (85%).

A gyermekes válaszadók több mint fele (56%) úgy vélte, a fiatalok félnek attól, hogy a gyermekvállalással járó feladatok miatt elveszítik megszokott életüket; a gyermektelenek 47%-a értett egyet ezzel az állítással. Hasonló mértékű különbség mutatkozott a férfiak (58%) és a nők (50%) között is ebben a kérdésben, a férfiak szerint nagyobb akadály a gyermekvállalás szempontjából a megszokott élet feladása, mint a nők szerint.

A gyermekvállalást befolyásoló tényezők között azt is megkérdeztük, akadályozza-e a családalapítást, hogy a fiatalok nem találnak megfelelő párt, stabil párkapcsolatot maguknak. A férfiak 47%-a, a nők 55%-a értett egyet ezzel az állítással. Érdekes módon a fővárosiak jóval nagyobb (57%) jelentőséget tulajdonítanak ennek a faktornak, mint a megyeszékhelyen élő társaik (46%), a városokban és községekben élők (52%). Az iskolai végzettség tekintetében is meghatározó különbségeket tapasztalhatunk: minél magasabb a válaszadó képzettsége, annál inkább tartja a stabil pár hiányát meghatározónak.

Míg az alapfokú végzettségűek 51%-a, addig a felsőfokú végzettségűek 46%-a értett egyet azzal az állítással, hogy a gyermekvállalás akadálya lehet a biztos munkahely és az állandó jövedelem hiánya. A 18-29 évesek 58%-a látta így, ugyanakkor a 65 év felettieknek mindössze a 46%-a. A gyermekesek közül leginkább az egy-, és legkevésbé a kétgyermekesek értettek ezzel egyet (59% és 42%), míg a három-, vagy többgyermekesek közöttük helyezkedtek el (50%).

Az életkor előrehaladtával nőtt azok aránya, akik a gyermekvállalás akadályának tartották, hogy a fiatalok még nincsenek felkészülve a szülői fele-

adatokra. Míg a 18-29 évesek 42%-a, addig a 65 év felettiek 49%-a gondolta így. Az iskolai végzettség alapján az látható, hogy minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál kevésbé ért egyet ezzel az állítással. Az alapfokú végzettségűek 48%-a, a diplomásoknak ugyanakkor csupán a 42%-a vélekedett így. A gyermekek száma szintén befolyásolta a válaszokat: minél több gyermeke van valakinek, annál kisebb a valószínűsége, hogy azonosulni tudott az állítással. Míg az egygyermekesek 54%-a, addig a három-, vagy többgyermekesek már csak 43%-a gondolta akadályozó tényezőnek a fiatalok felkészületlenségét. Azok, akiknek van 18 év alatti gyermekük, inkább egyetértenek az állítással, mint azok, akiknek nincs. Az előbbi csoportba tartozók 51%-a, az utóbbiba tartozóknak pedig 42%-a nyilatkozott így.

A községben élők nagyobb arányban (47%) vélték a gyermekvállalás akadályának, hogy a fiatalok úgy érzik, hogy még sok idejük van rá, mint a fővárosiak (43%). A gyermekesek 43%-a értett egyet az állítással, míg a gyermekteleneknek a 40%-a. A kapcsolati állapot mentén megfigyelhető, hogy legnagyobb arányban az élettársi kapcsolatban élő (50%) és az özvegy (47%) válaszadók vélték úgy, hogy a fiataloknak még van idejük a gyermekvállalásra, legkevésbé pedig az elváltak voltak megértők (33%). A munkaerőpiaci státusz mentén megállapítható, hogy a tanulók (58%) kiugróan magas arányban tudtak azonosulni a kijelentéssel, legkevésbé pedig a kisgyermekesek (35%).

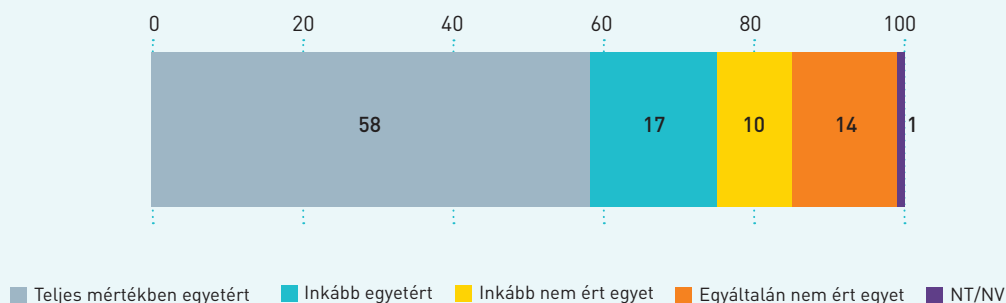
A korcsoport szerinti bontásnál megfigyelhető, hogy leginkább a 18-29 évesek, valamint a 65 év felettiek (50%) gondolták úgy, hogy a fiatalokat a tanulmányaik akadályozzák a gyermekvállalásban. A diplomások 49%-a, a középfokú végzettségűek 40%-a, míg az alapfokú végzettségűek 42%-a szerint lehet meghatározó akadály a tanulás.

A korcsoport szerinti összehasonlításban a 30-49 évesek (25%) értettek a legkevésbé, az 50-65 évesek (42%) pedig a leginkább egyet azzal a kijelentéssel, miszerint a gyermekvállalás akadálya, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni. Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál kevésbé értett egyet az állítással. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők 39%-a, míg a felsőfokú végzettségűek 30%-a értett csak egyet ezzel a kijelentéssel. A gyermekesek sokkal nagyobb arányban (38%) tudtak azonosulni az állítással, mint a gyermektelenek (29%). Az egy-, valamint

kétgyermekesek 36%-a, a nagycsaládosoknak pedig a 44%-a értett egyet az állítással. A családi állapot szerint leginkább az özvegyek (42%), míg legkevésbé az egyedülállók (33%) értenek egyet. Markáns különbség látható a gazdasági aktivitás szerint. A tanulók 27%-a gondolja úgy, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni. Ezzel szemben a kisgyermekesek 41%-a vélekedett így.

Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál kevésbé ért egyet azzal az állítással, hogy a fiatalok egyáltalán nem szeretnék gyereket. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők 23%-a, míg a felsőfokú végzettségűek 13%-a értett egyet a kijelentéssel. A kapcsolati állapot mentén megfigyelhető, hogy legnagyobb arányban az egyedülálló (29%) válaszadók tudtak azonosulni az állítással, legkevésbé pedig az elváltak (15%).

6. ábra: Ön szerint szükséges-e külön támogatni a 30 év alattiakat, hogy a gyermekvállalási terveiket előre hozzák? (N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

A gyermekesek nagyobb arányban értettek egyet az állítással (78%), mint a gyermektelenek (69%). Jelentős különbség fedezhető fel a családi állapot alapján. A házasok 79%-a szerint szükséges

a 30 év alattiak külön támogatása, ezzel szemben az elváltaknak csak 65%-a volt ezen a véleményen. Lényeges jelzés, hogy a tanulók 83%-a vélekedett így.

Új intézkedések 2023-tól

A kormányzat 2023 január 1-től két olyan új intézkedést vezetett be, amelyek kifejezetten a 30 éves kor alatti nők gyermekvállalását ösztönzik.

2023-tól a négygyermekes édesanyákhoz hasonlóan, SZJA-mentességet élveznek azok a nők is, akik 30 éves koruk előtt vállalnak gyermeket. Ez a kedvezmény nemcsak a munkabérre vonatkozik, hanem a gyermekgondozási ellátásokra is, amelyek összege ezáltal jelentős mértékben nő. A csecsemőgondozási díj esetében ez azt jelenti, hogy az édesanyák korábbi bruttó fizetésüket nettó összegben kapják meg. A gyermekgondozási díj összege pedig ennek az intézkedésnek köszönhetően 20 százalékkal magasabb a 30 év alatti anyák számára. Az SZJA-mentesség az átlagbér mértékéig, azaz 500 ezer forintig érvényesíthető, így havonta akár 75 ezer forint többletet is jelenthet egy fiatal édesanyának.

Ugyancsak 2023-tól minden 30 év alatt szülő édesanya számára elengedi az állam a teljes diákhitel

tartozását összegtől függetlenül. Ezzel kibővült a diákhitel rendszer családtámogatási kedvezményeinek köre, amelynek keretében a diákhitellel rendelkező édesanyák számára első gyermekük születésekor szünetel a törlesztés, a második gyermek születésekor a diákhitel felét, harmadik gyermek születését követően pedig a teljes diákhitel tartozást elengedi az állam.

A 30 év alatti édesanyákat támogató 2023-as új intézkedéseket a KINCS februári felmérése alapján az emberek nagyrésze ismerte, az szja-mentességről 77 százalékuk, a diákhitel elengedésről 57 százalékuk hallott a bevezetést követő második hónapban. Tízből kilencen egyetértettek ezen intézkedésekkel és háromnegyedük hasznosnak is tartotta ezeket. Különösen a gyermeket nevelő családok voltak jól tájékozottak és egyetértők, ugyanakkor éppen a célcsoportnak tekinthető fiatalabbak körében kissé alacsonyabb volt az ismertség szintje.

Összegzés

A gyermekvállalás halasztása és a családalapítás időpontjának kitolódása olyan jelenség, amely nemcsak hazánkban, hanem a fejlett világ nagy részében tapasztalható. Magyarországon a rendszerváltás évéhez képest hat, az ezredfordulóhoz képest pedig négy évvel tolódott ki az az életkor, amikor a nők első gyermeke megszületik. Ugyan a halasztás üteme csökkent a 2010-es évek során, de továbbra is olyan problémát jelent, ami hosszú távon befolyásolja hazánk demográfiai helyzetét.

A kormány számos olyan intézkedést vezetett be, amelyek kedvező lehetőségeket biztosítanak azoknak, akik már a húszas éveik során családot alapítanak, a babaváró támogatás, az otthonteremtési kedvezmények vagy a családi adózás is segítik a fiatalokat a gyermekvállalás melletti döntésben, s ezen intézkedések sora 2023-ban újabb két új elemmel bővült, a 30 év alatti édesanyák szjamentességével és a diákhitelük elengedésével. Soha nem volt ilyen széles körű a fiatalok családalapításának anyagi támogatása az állam részéről. A családtámogatások ugyanakkor csak akkor lehet-

nek eléggé eredményesek, ha az általuk szolgáltatott célokkal azonosulni tudnak maguk az érintettek. A fiatalon történő szülővé válás időpontjának kitolódása nem állt meg, legfeljebb lelassult hazánkban, ami mutatja a családtámogatások pozitív hatását, ugyanakkor azt is, hogy ezek önmagukban nem tudják a fiatalok gyermekvállalását akadályozó olyan világszintű jelenségeket ellensúlyozni, mint amilyen a világszerte tapasztalható individualizáció, infantilizáció, digitalizáció vagy a fiatalok hiányos termékenységi ismeretei. A gyermekvállalás halasztásának jelensége tehát olyan komplex probléma, amely komplex látásmódot és megoldást igényel, lehetőleg a családtámogatások és a szemléletet alakító programok együttes érvényesülését. Magyarországon szerencsések vagyunk abból a szempontból, hogy ezen célok elérése mögött széles a társadalmi támogatottság, Európában a magyarok azok, akik közül a legtöbben (88%) gondolják úgy, hogy a fiatalokat támogatni kell abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyermeket (Századvég, 2020).

Felhasznált irodalom

Császár-Nagy Noémi (2021): *Babavagyó – családtervezők tudástára*, 2021, KINCS

Demény Pál (2016): *Népességgpolitika és demográfiai átmenet (2011)* In: *Népességgpolitika a közjó szolgálatában*, 2016, KSH-NKI (280.o.)

Európa Projekt, 2020, Századvég <https://szazadveg.hu/hu/europa-projekt/2020-as-kutatas>

Hans-Peter Kohler, Axel Skytthe, Kaare Christensen (2001): *The Age at First Birth and Completed Fertility Reconsidered: Findings from a Sample of Identical Twins*, MPIDR WORKING PAPER WP 2001-006.

Kapitány Balázs (2022): *Az első gyermekvállalás életkorának változása Magyarországon (2022)* In: *Korfa*, XXII. évfolyam 3. szám

Kapitány Balázs-Spéder Zsolt (2021): *Gyermekevállalás* In: *Demográfia Portré*, 2021, KSH-Népességtudományi Kutatóintézet

Lutz, W., Skirbekk, V., & Testa, M. R. (2006): *The low-fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe*. Vienna yearbook of population research, 167-192. Forrás: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/8465/1/RP-07-001.pdf>

Németh Erzsébet, Füzi Beatrix, Pats Regina, Puskás Balázs, Váradi Eszter: *„Pink education” jelenség Magyarországon?! – A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők túlreprezentáltságának tényezői és gazdasági-társadalmi hatásai*, 2022, Állami Számvevőszék Vesztergom Dóra - Szomszéd Orsolya - Nagy Tímea - Papházi Tibor: *A magyar fiatalok termékenységtudatossága*, 2021, Kapocs 2021/3-4. (12. o.)

Sobotka, T., Wolfgang, L., & Philipov, D. (2005, June): *Missing Births: Decomposing the Declining Numbers of Births in Europe into Tempo, Quantum and Age Structure Components*. In *Vienna Institute of Demography, Friday Lunch Seminar (Vol. 24)*. Forrás: https://www.oew.ac.at/fileadmin/subsites/Institute/VID/PDF/Publications/EDRP/edrp_2005_02.pdf

Wolfgang Lutz,* Brian C. O'Neill, Sergei Scherbov: *Europe's Population at a Turning Point (2003)*: In: *Science*, 2003 <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/7085/1/RR-03-006.pdf>